

ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКІ НОМІНАЦІЇ ЧОЛОВІКА ТА ЖІНКИ У ДЗЕРКАЛІ СУСПІЛЬНИХ ПРІОРИТЕТІВ НОСІЇВ МОВИ

Калитюк Л.П.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

На матеріалі англійської мови досліджується етимологія слів, що означають чоловіка та жінку. Встановлено, що праіндоєвропейська генетична спорідненість властива більшості досліджених лексичних одиниць, семантичний розвиток яких дозволяє встановити суспільні пріоритети носія англійської мови: характер харчування впливав на статус людини, чоловік уособлювався з соціальною роллю.

Ключові слова: англійська мова, етимологія, жінка, чоловік.

На материале английского языка исследуется этимология слов, обозначающих мужчину и женщину. Выявлено, что праиндоевропейское генетическое родство свойственно для большинства исследованных лексических единиц, семантическое развитие которых позволяет обозначить общественные приоритеты носителей английского языка: характер питания влиял на статус человека, мужчина ассоциировался с социальной ролью.

Ключевые слова: английский язык, женщина, мужчина, этимология

The article explores the etymologies of the English language units denoting man and woman. The detailed analysis of language data reveals that the majority of words under study share PIE origin, while their semantic evolution allows defining social priorities of English speakers. As designations of food appear to be markers of social status, they highlight man's specific social roles.

Key words: English language, etymology, man, woman.

Первинна номінація, як відомо, найтісніше пов'язана з рівнем мислення, сприйняттям навколишнього світу носіями мови. Звісно, всяка історична розвідка викликає сумнів стосовно об'єктивності отриманих даних, оскільки матеріал дослідження віддалений у часі, й іноді будь-яка спроба звірити фактичний матеріал чи пошук додаткових одиниць на підтвердження певної гіпотези можуть наштовхнутися на нездоланні бар'єри фрагментарного представлення мовного матеріалу у давніх пам'ятках, даючи простір для фантастичних домислів, що у свою чергу нівелює академічну виваженість висновків діахронної розвідки. Втім, трапляються випадки, коли етимологія одиниць промовиста, на поверхні, і дослідникові залишається лише уважніше глянути на зовні несхожі слова, щоб провести паралелі. Особливо плідним може виявитися окреслення на основі етимологічної розвідки значимих для мовної спільноти понять, предметів тощо.

Ця наукова розвідка спрямована на узагальнення етимологічних пошуків, що торкаються соціально значимих лексичних одиниць на означення чоловіка та жінки в англійській мові (**об'єкт дослідження**). **Метою дослідження** є визначення соціально-суспільних пріоритетів носіїв англійської мови. Актуальність такого наукового пошуку полягає в тому, що етимологічні розвідки обмежуються лише встановленням спорідненості

одиниць, лишаючи поза увагою соціокультурне значення отриманих даних.

Мало хто нині звертає увагу на такі мовні одиниці, як, наприклад, *beefeater* — тюремний наглядач, вартовий. Семантична складова цього слова прозора, означаючи у буквальному сенсі «той, хто їсть яловичину». Втім, у семантиці слова закладено, власне, не гастрономічні звички особи, а її статус в ієрархії слуг. *Beefeater* — слуга вищого рангу, придворний, чий раціон харчування включав більше м'яса, на відміну від простого слуги д.а. *hlaf-æta* («той, хто їсть хліб»). Презирлива конотація з часом нівелювалася, прокладаючи шлях до амеліоративної семантичної зміни слова *beefeater*.

Для фахівців англійської мови давно відомим фактом є етимологія когнатів *lord* та *lady*, які первісно містили сему «хліб». Так *hlaford* зводиться до ранішої д.а. форми *hlafweard* і розкладається на *hlaf* та *weard*, буквально означаючи «той, хто охороняє хліб». *Lady* своєю чергою є видозміненим варіантом *lafdi*, *lavede* з дещо втраченим д.а. первісним етимологічно прозорим *hlæfdige*. Перша частина слова впізнавано *hlaf* (хліб), друга — *dige* (дівчина), споріднена з *dæge* — «та, що містить тісто».

Вартим уваги цієї розвідки є англійське слово *wife* з більш широким значенням у давньо- та середньоанглійський періоди. Питоме слово має

когнати в інших германських мовах, за винятком готської (у PIE дискусійного походження, PG *wiban*, OSaxon, OFrisian *wif*, ONorse *vif*, Danish та Swedish *viv*, Middle Dutch, Dutch *wijf*, OHG *wib*, German *Weib*). Поширеним у середньоанглійський період було звертання до жінки “*seli wif*”, дещо курйозно-образливе нині *silly wife*, яке безумовно викликало б праведний гнів борців за рівні права статей. Перший компонент названого звертання *silly* (д.а. щасливий, багатий, процвітаючий) зазнав семантичної зміни у бік погіршення значення. У д.а. період іменник середнього роду *wife* мав значення “*woman*”, первісне значення якого простежується нині в *midwife* (= *woman who is “with”*), *old wives’ tale*, *housewife* (жінка, звичайно одружена, що піклується про сім’ю чи домашнє господарство) та безсумнівно дерогативне *fishwife* (лайлива, вульгарна, невихована жінка низького походження, що працює у сфері торгівлі). Паралельно у д.а. період слово реалізувало сему «дружина» (пор. (не) розрізнення таких відтінків в укр. мові «жінка» та рос. мові «женщина — жєна»). Розглядувана одиниця в англійській мові звужує своє значення. В інших германських мовах значення покращується (Dutch *wijf* сленгове “*girl, babe*”), або ж погіршується (German *Weib*).

Певна семантична розмитість *wife* спричиняє появу *wifman*, що буквально означає “*woman-man*”, де *wif* — “*woman + man*” “*human being*”. Так само і в датській мові *vrouwtnens* “*wife*”, має складники “*woman-man*”. Згодом у першому складнику слова “*woman*” *wif* нівелюється набутий дерогативний відтінок “*bitch*”). У VIII ст. *wimman*, *wiman* означає “*woman, female servant*”.

Більш звичним індоєвропейським словом було *gwen-*, яке внаслідок першого пересуви приголосних в англійській мові набуло форми *queep*. Названа одиниця має когнати як в германській групі (PG *kwoeniz*, OSaxon *quan* “*wife*”, ONorse *kvaen*, Goth. *quens*), так і поза нею (Greek *gyné* «*a woman, a wife*»; Gaelic *bean* “*woman*”; Sanskrit *janis* “*a woman*”, *gná* “*wife of a god, a goddess*”;

Avestan *jainish* “*wife*”; Armenian *kin* “*woman*”; OChurch Slavonic *жена*, OPrussian *genna* “*woman*”). Зауважимо, що питоме слово завжди мало позитивну конотацію, означаючи «поважна жінка». В англійській мові первісне значення збережене, попри звуження оригінального широкого значення до більш специфічного «дружини короля».

В англійській мові іменник *man* є результатом звуження значення слова, яке первісно означало дорослу людину однієї з статей (пор. *man-kind*, *manslaughter*). Втім, є сенс говорити про те, що в англійській мові в д.а. період питоме слово спершу зазнало семантичної зміни, яку прийнято називати розширенням значення. Наше міркування знаходить підтвердження у семантиці когнатів (PIE корінь *man-* (1) “*man*”, Sanskrit *manuh*, Avestan *manu-*, OChurch Slavonic *mozi*, Russian *муж*, PG *manwaz* OSaxon, Swedish, Dutch, OHG *man*, German *Mann*, ONorse *maðr*, Danish *mand*, Gothic *manna* “*man*”). Глибша розвідка семантики слова вказує на дискусійність первісного значення цієї одиниці. З одного боку вважається, що *man* є спорідненим з *mind*, тобто у значенні присутня сема «той, що думає». З іншого — вказується на секуляризацію божественного імені *Mannus*. У д.а. період слово могло означати, окрім невиразного «чоловік-жінка», і більш конкретні поняття, як-от: сміливий чоловік, герой, слуга, васал. Звужуючи значення на початку XI ст, *man* починає витісняти *wer*.

З XIII ст. д.а. *man* починає витіснятися словом *husbonda* «чоловік-господар дому» на означення «одруженого чоловіка».

Отже, коротка етимологічна розвідка слів на означення чоловіка та жінки дозволяє визначити соціально-суспільні пріоритети носіїв англійської мови. Для цієї мовної спільноти, по-перше, статусно визначальною віддавна є їжа: престижним було м’ясо, а базовим, основоположним, невід’ємним був хліб. По-друге, жінка завжди ранжувалася за соціальним статусом, у той час, як чоловік уособлювався з певною роллю (в сім’ї, господарстві, на службі).

ЛІТЕРАТУРА

1. Online Etymology Dictionary : Інтернет-ресурс. — Режим доступу : <http://www.etymonline.com/>